TITULUS QUARTUS.

Como los Vassallos de los Reyes, que tienen tierra, o sueldo, han de yr a servir a las guerras, y de sus Capitanes.

SUMMARIUM.

1 *Rex quis dicatur, & ejus propria nomina.*
2 *In regnis Castellæ nusquam feudum visum est, nisi concessiones facta à principe nobilibus oppidorum.*
3 *Vassallus Regis quis propriè dicatur.*

RUBRICA.

ET cùm de Dominis particularibus terram & solaria possidentibus dictum sit, nunc consequenter sequitur videre de Regibus vassallos habentibus, qui quidem vassalli solidum & terram ab ipsis Regibus habent, ob quæ Bellum adire tenentur.

Et pro hujus rubricæ declaratione aliqua notanda sunt, & primò quis dicitur Vassallus, & an per pactum & stipulationem possit quis effici homo alterius, de quibus cùm in rubrica tituli præcedentis *dictum sit, ad ibidem dicta te remitto.*

1 ¶ *Ibi*, Reyes, *quis dicatur Rex*, * *dixi* in l. 1. titulo. 2. libr. 2. suprà, *ubi & quæ in Rege luceant declaravi, quæ & iis verbis memoriæ habendis continentur, ut sciant Reges qualiter & quomodò se habere debeant & exercitari in Regno.*

Hæc sunt, quæ faciunt, præclarum nomina Regem,
Rex pater esse suis debet, placidusque, benignus,
Mitis, & humanus, mansuetus, providus, æquus,
Magnanimúsque, liber, nec lucri turpis avarus:
Non sinet affectus dominari, sed rationis
Omnia consilio peraget, nec spurca voluptas
Principis egregium pectus vitiabit honesti:
Prætereà justus, prudens, fortisque, modestus,
Judicii exacti contemplatorque futuri,
Sollicitè populi commissa negotia curet,
Vindictam fugiens, & plurima dissimulabit,
Qui tenet Imperium, lenis, bellator, & audax,
Sed qui bellandi causam non præbeat ulli,
Pacis amans, semper pacis defensor & autor,

Defendet

Defendet miseros, castigabitque rebelles,
Corriget & mores populi, vitiisque recedet
Semina, componens legum monumenta bonarum,
Principis hæc refert meminisse vocabula semper,
Ut sciat Imperium cum Majestate tueri.

Et de clementia Principis vide Senecam, *in tit. de clementia Principis*, quem refert Joan. Faber, *in Breviario Codicis sub l. cunctos. C. de summa Trinit. numero* 16. & 17. Alia plura de Rege referri possent, de quibus & per Rhedin. *in Tractat de Majest. prin.* sed hæc sufficiant, ut sciant Reges quomodo se cum vassallis habere debeant, de quo *in part.* 2. habemus *titulum* 10. & 11.

Notandumque itidem est pro hujus tituli introductione, quòd licet vassallagium, de quo hic, quasi assimiletur ad feudum, tamen in Regnis Castellæ nunquam visum est, neque auditum aliud genus feudi, nisi concessiones
1 factæ a Principe † nobilibus oppidorum cum dignitate & jurisdictione, propter quæ oppida præfati nobiles tenentur ad certum servitium, veluti ad serviendum tempore Belli cum certo numero militum, qui vulgo dicuntur, *Lanças*, & sic ratione oppidorum, quæ possident Domini ii, dicuntur Regis vassalli: Ideoque quamvis omnes ex generali obligatione sint in regno Castellæ vassalli Regii, & eidem ad fidelitatem adstricti, consuetudine obtentum
2 est, ut propriè non vocetur vassallus † Regis, nisi is, qui ab eo castra & oppida obtinuerit, secundùm Molinam, *de primogeniis. libr.* 1. *cap.* 13. *numero* 47. & 48.

IN LEGEM PRIMAM.

Vassalli Regis tenentur eidem servire cum personis, quoties Rex jusserit eos vocari.

SUMMARIUM.

1 *Vassallum quem esse quomodo probabitur, si ipse neget vassallagium.*
2 *Vassalli tenentur, & compelli possunt jurare Domino fidelitatem.*
3 *Vassallus tandiu Domino tenetur servire quandiu ab eo feudum tenet, & non ultra.*
4 *Censualis res, an in dubio præsumatur. Castrum simpliciter à Rege concessum, an censeatur donatum vel in feudum datum, vel custodiæ causa, ibid.*
5 *Vassallus cujus expensis debet ire ad Bellum cum Domino.*
6 *Unusquisque quod spopondit suo Imperio dari debet.*
Dominus non debet esse nimis acerbus vel onerosus, seu contumeliosus exactor, sed moderatus, neque debet vassallus esse nimis declinatus, ibidem.
7 *Imperator cum vadit Romam ad se coronandum; Barones eum tenentur concomitari, vel alia facere.*
8 *Dminus si consuetus est ire ad Bellum in provinciis remotis, poterit hoc & nunc facere & compellere vassallos, ut eum sequantur. & 9. ubi declaratur, & num.* 10. & 11.
11 *Vassalli non tenentur Dominum sequi ad Bellum injustum.*
13 *Feudum soldata est ita personalissimum, quod non transit ad haredes dantis, nec accipientis.*
14 *Vassallus tenetur Domino ad obsequium & servitium præstandum, & sic donationem non validant, ut ibi.*
15 *Officiales & ministri officium suum gratis administrare obligati, præmium nisi turpiter, non debent accipere.*
16 *Gratis aliquid debens facere si pecuniam recipit pro eo tenetur eam restituere.*
17 *Judex Ecclesiasticus gratis tenetur justitiam ministrare, & ideo si aliquid pro sportulis recipiat, tenetur restituere, ubi quod nec consuetudo contra valet, ut quid pro sententia recipiat.*
18 *Papa si committit causam judici ordinario, cum de ea gratis cognoscere teneatur, nihil potest à partibus recipere.*
19 *Vassalli ad quæ servitia teneantur, & quæ sint.*
20 *Vassallus non tenetur ad aliud servitium, nisi ad specificatum in concessione feudi.*
21 *Dominus paciscendo cum vassallo videtur recedere à dispositione legis & contentari de eo, quod fuit deductum in pactum*
22 *Servitia facienda per vassallum, si non sunt expressa, tenebitur vassallus ad servitia consueta.*
23 *Vassallus ad tria tenetur Domino, ad personam, ad bona, ad honores.*
24 *Subsidium Domino à vassallo præstandum duplex est.*
25 *Subsidium & collectam inponent Domini vassallis suis in sex casibus.*
26 *Vassallus tenetur à Domino convento in judicio veniam petere.*
27 *Magnates coram Rege sunt cooperto capite, cæteri vero non.*
28 *Feudum potest esse sine servitio, quòd dicitur feudum francum.*
29 *Servitium personale non est de forma substantiali ipsius feudi.*
30 *Fidelitas est de natura feudi.*
31 *Vassallus si servitium expressit, ad illud tenebitur, sin minus ad contentum in l. nostra.*
32 *Illæ res, quæ ad feudum dari possunt, & ad certum servitium dari poterunt.*
33 *Dominus an possit mandare vassallo quòd servitia illa præstet alteri.*
34 *Vassallus non tenetur se offerre nisi vocetur, sufficit*

sufficit enim se paratum præstare cum vocatus fuerit.

35 *Vassallus ubicumque senserit Dominum periclitari debet ad evitandas insidias occurrere.*

36 *Vassallus licet debeat venire vocatus, debet tamen congrua dari dilatio.*

37 *Vassallus tenetur dominum adjuvare cum armis, & exclamare si solus non sufficiat.*

38 *Vassallus non tenetur contra seipsum Dominum juvare, vel quoties diligentia nihil proficeret, & 39. & 40. dum tamen culpa non imputetur, ut ibi.*

41 *Vassallus non punitur si deserit Dominum in bello, sed cum deserit eum in prælio existentem.*

42 *Vassallus an tenebitur captivum Dominum liberare; ubi & num. 43. declaratur duobus modis.*

44 *Vassallus non tenetur Dominum liberare nè incidat in perjurium.*

45 *Vassallus non tenetur Dominum inopem alere, nisi ut num. 46.*

47 *Vassallus non tenetur Domini debita solvere, nec Dominum debitis carceratum liberare, ut ibi, nisi ut num. 48.*

49 *Vassallus non tenetur Dominum excommunicatum, vel bannitum, vel captum pro guerra injusta adjuvare.*

50 *Domini, an possint vassallos cogere, ut accipiant eos in hospites.*

51 *Vassallus non debet secretum Domini revelare.*

52 *Vassalli si convenerunt cum Domino collectas præstare, tenentur adimplere.*

53 *Feudum si concessum est cum servitio equi, debet tanquam miles cum equo servire.*

54 *Impedimenta excusantia ad veniendum quæ sint.*

55 *Ec.lesia habens feudum à Rege, vassalla dicitur, & tenetur homagium Regi præstare.*

56 *Rex & Imperator debent Episcopis honorem præbere eis assurgendo, & juxta se eos sedendo ad dexteram.*

IBi, *Vassallos*, sed quomodo probabitur aliquem esse vassallum, si ipse neget vassallagium, † Dominus autem affirmet esse suum vassallum; si investitura probari non potest, & dicendum est, quòd Domino sufficiat proba e illum sibi præstasse & fecisse retroactis temporibus, quæ homo vassallus Domino facere & præstare tenetur, quoniam ex iis probatur esse vassallum, ut *argu. C. de lati. lib. tollen. l. 1. §. sed equi. & §. sed si quis cum sequen. & ff. de offic. præsi. l. Barbarius. & l. 2. C. de sentent. & inter. omn. jud. & C. de testi. l. 1.* & nisi sic præsumeretur populus deciperetur, quod esse non debet, ut *in dictis §§.* talia enim argumenta sunt inducta, quæ tamen probant, ut *ff. de testam. l. 3. §. quæ autem*, & videtur, quòd iis probatis Dominus obtineat præstito juramento, nisi in contrarium aliud inducatur, ut hoc est expressum *in tit. consuet. Regiæ, in resi. feud.* ut hæc & alia sic tenens refert Joan. Blan. *in Epito. feud. lib. 4. de contenti. feudi. ca. 1. nu. 146. fol. 297. part. 1. tom. 10. Tract. diversorum, in novissimis:* tenenturque vassalli & compelli possunt jurare Domino fidelitatem † neque possunt allegare præscriptionem in contrarium, ut optimè per Roland. *consil. 53. per totum. volu. 2.* & Zephal. de homagiis tractans, *in consil. 151. n. 7. 32. & 46.* & qualiter & quomodo & forma jurare debeat, & quòd ad id teneatur vassallus, tradit optimè Jacob. de Ardi. *in sua summa feudorum, in 2. parte, cap. 142.* quomodo vassallus fidelitatem jurare debeat *per totum, in fol. 255. cum sequentib. dicti tom. 10. 1. part. diversorum tractatuum.*

¶ Ibi, *Que de nos tienen tierras*, quid differat terra à feudo, vide optimam legem *2. tit. 26. part. 4. & no.* quòd tamdiu vassallus tenetur Domino servire, quamdiu ab eo feudum tenet †, & non ultra, ut habetur in *c. 1. in princip. hic finitur lex deinde consu. Reg. incip. & in cap. 1. §. licet. si de feudo fuer. contro. inter Domi. & egua. cap. 1. §. si. an ille qui interfe. frat. Domi. & cap. 1. de alie. feu. pat.* notat Rubeus, *in repet. l. non solum. §. morte. num. 423. ff. de novi ope. nun.* Et an in dubio res censualis præsumatur †, vide Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præsump. 91. & in 97.* declarat quid in castro simpliciter per Regem concesso, an intelligatur in feudum vel custodiæ causâ concessum, vel donatum & traditur per Mascardum, *1. tom. de probat. conclu. 209. Bona.* Sed cujus expensis talis vassallus debeat ire ad Bellum cum Domino suo †, adsunt in hoc Distinctiones diversæ, scilicet, quòd si innominatum est servitium, vassallus debet ire expensis Domini *argu. l. sed & si quid §. 1. ff. de usufru. & l. sicut impendia. ff. de oper. lib. & l. imponi. & l. pen. ibidem:* qui enim utitur ministerio alicujus, impendia ei debet præstare, ut *argum. ff. de donat. inter vir. & uxo. l. si id quod l. §. 1. & l. in rebus §. possunt. ff. commod. & l. si servus. §. si. ff. de redhibi.* si vero nominatum est servitium, debet suis expensis vassallus servire, ut. *ff. de oper. liber. l. suo victu. & l. in fideicommis. de legat. 3. per argum. à contrario sensu.* vel melius est ut dicatur, quod sive nominatum sit servitium sive non, vassallus debet servire & Dominum tueri suis expensis si potest, quia unusquisque quod spopondit † suo impendio dare debet, ut *argum. dict. l. suo victu, in princ. in Authen. ut nulli judi. §. 1. in Authen. de proconsule Cappadocie. §. militaris.* maximè si modica sint impendia. *argum. ff. de impend. in rebus dotali. fac. l. quod dicitur. & l. Omnino, forte usque ad fructus feudi. argum. C. de bon. quæ lib. l. si. §. ubi autem. no. C. de bonis mat. l. 1.* vel usque ad dimidiam fructuum. Si verò non potest servire suis expensis, tunc facit expensis Domini, & si Dominus præstare nolit, privabitur servitio, ut *argum. l. Alimenta. ff. de lib. agna. & l. Divus Claudius. §. 1. ff. de jure patr.* vel refert utrum servitium sit corporale, quod corpore sine expensis potest impleri, an non, in primo casu servire tenetur, licèt sit pauper, in secundo casu excusatur propter paupertatem *arg. l. cura. §. inopes ff. de mun. & honor. & l. si. in si. C. de his qui numero liberorum. lib. 10. & l. pauper. ff. de excus. tut. & in §. sed & propter. Instit. de excus. tuto. & l. si procurator §. pen. ff. manda.* vel dicas quòd ubi vassallus est pauper & Dominus ei præstare expensas non vult quod ei tot temporis spatium præstet, ut alimenta & expensas aliunde

aliunde recuperet, ut *ff. de oper. liber. l. suo victu in fin. & l. seq. & l. operarum editionem*, unde hujus respectu forte non posset Dominus paciscì ut vassallus serviat suis expensis, ut *ff. de oper. liber. l. imponi*, neque possit adnumerari moræ, si justa ratione & optima differat, *argum. l. sciendum. ff. de usur.* Secus si Dominum fraudandi causa hoc differat vel alleget: non enim debet esse Dominus onerosus vel acerbus, seu contumeliosus exactor, sed moderatus, cum instantia humanus, & vassallus non debet esse nimis declinatus, *argum. l. si servus. in fin. ff. de pigno. actio. & l. si. bene ff. de usur.* Ita hæc refert Jacob. de Ardizone, *in usibus feudorum. cap. 5. & 6.* mihi tamen in propositum nostrum magis applaudet distinctio Jacobi relata per Bellinum, *in Tract. de re milit. part. 2. tit. 6.* scilicet, quòd si de hoc sint pacta constituta, eis est standum, aliàs aut feudum est potens ad sumptus sustinendos, & aut Bellum est in provincia & vassallus serviet de suo, aut feudum est tenue, vel est exeundum è provincia, & fiet expensis Domini, quod etiam dixit Alvarot. *in cap. 1. col. 7. de nova for. fidelit.* Sed cum Imperator vadit Romam ad coronam suscipiendam, & Barones eum concomitantur, tunc est expressum quòd vadant vel substitutum Domino † acceptum mittant, vel dimidium annalis redditus persolvant, ita habetur *in cap. 1. §. firmiter, de prohib. feu. ali.* per Frederi. eritque in electione Baronis quid ex supradictis, præstet, & faciat, ut *in dict. §. firmiter.* & quod dicitur de substituto Domino feudi accepto, debet intelligi secundum boni viri Arbitrium, ut ibi declarat Bald. debet igitur & pendentia & comitatu esse par substituenti, prout est regulare in quolibet substituto, ut diximus *in l. 29. tit. 25. libr. 4. supra*, & hæc mihi plus placent quam aliæ suprà relatæ distinctiones, excepto quod in eo, quod Bellinus dixit, quòd si extra provinciam est eundum, ibit vassallus expensis Domini, non placet, nam est contra nostrum text. dum dicit, *Sean tenudos de nos servir consus cuerpos donde nos les mandaremos*, & sic generalitas hæc nihil excludit, & quia ut ipse Bellinus dicit, *in dict. 2. p. tit. 4. in fine.* si Dominus est consuetus in consimilibus locis, & sic provinciis remotis † pergere, prout ibi exemplificat in Imperatore, & Rege nostræ Hispaniæ, qui in omnem Europam, & etiam Africam consuevit expeditionem facere, & se ac exercitus suos transferre, omnino tenentur eum sequi dicti vassalli terram & soldatam ab eo habentes, & inquit hoc esse dictum Speculat. *in tit. de feud. §. quoniam super homagiis, versic. 23.* & tenent relati per Loazes, *in allegatione pro oppido de mula, dubit. 1. §. & si forsan diceretur. n. 11. pag. 166. in parvis*, & Joan. de Lignia. Mediol. *in Tract. de Bello. c. 38. vol. 16. Tract. diversorum. fol. 376.* id tamen intelligo verum secundum eundem Leazes, *ubi supra. nu. 12. & 13.* & iterum *in pag. 228. n. 92. & 93.* & Roland. Valle, *consil. 1. n. 191. volu. 3.* quoties feudum & soldata (sic enim loquuntur nostri) non est tenue sed sufficiens ad has sustentandas expensas & sumptus, secus verò alias. quoniam tunc non teneren-

tur † ire suis sumptibus, neque privabuntur terra & soldata quamvis tunc non præstent auxilium, & fidelitatem adimpleant, & consimilia plura ad hoc allegat Loazes, *dict. pag. 228. num. 92. cum sequentib. pluribus*, & tenet etiam Didac. Perez, *hic sub l. 1. tit. 3. lib. 4. Ordi. col. 1389. cum sequent.* & optimè per Guillielmum Hameta, *in tract. de jure feudi. lib. 1. c. 10. part. 1. tom. 10. diverf. Tract.* & Guerinum Pisonis, *in preludiis feudorum pag. 106. col. 4. in dict. 1. part. tom. 10. tract.* Crederem tamen cum eodem Guerino Pisone quod licet tunc non tenerentur ire, neque servitium integrum præstare, tenerentur tamen aliquid solvere pro feudi qualitate, & Menoch. *de arbitrar. lib. 3. centuria 2. casu 214. n. 6.* qui inquiunt, judicis arbitrio relinqui quod dicatur exiguum feudum. Item adverte quod illud quod diximus esse in electione vassalli servire per substitutum, vel dare pecuniam, est contra nostrum text. ibi, *Consus cuerpos.* & ibi, *Por si mismos.* ut ibi dicemus, neque supradictis obstabit, id quod nos diximus *in l. 16. tit. 7. lib. 3. suprà*, scilicet, quòd vassalli Regis non tenentur eum sequi extra regnum ad bellandum, quia illud procedit in vassallis non habentibus feudum, terram †, vel soldatam, nos verò hic loquimur in habentibus hæc à Rege, ii enim vassalli inter se differunt, ut licet videre *ex l. 4. tit. 25. part. 4.* & isti sunt vassalli glebæ adscripti, qui quidem authoritate judicis fieri debent, *ex. l. 89. tit. 18. p. 3.* & Avend. *c. 4. præt. n. 3. post princ. lib. 1.* Item intellige quòd vassalli de quibus in nostro titulo & à fortiori illi, qui non habent stipendium à Rege, non tenentur Dominum sequi ad Bellum injustum †, sed solùm ad justum secundùm Didac. Per. *ubi suprà*, & probat *l. 5. tit. 26. par. 4.* quod declarat ipse Didac. Per. quando notorie constat esse injustum, secus verò si esset in dubio an esset justum necnè, tunc enim tenetur Dominum vassallus sequi ad tale bellum, neque in talibus exquirendis curiosus esse debet vassallus, juxta Ciceronis sententiam, ut inquit Didac. Per. *ubi suprà*, & Bellinus, *in dict. Tract. de re milit. 2. p. tit. 2.* & gl. *Derechamente, cum sequentib. in dict. l. 5.* ubi & inquit, quòd neque defendentem se Dominum injustè tenetur juvare, *ex eadem l. 5.* & tradit Menchaca, *Controversiarum illustrium. c. 9. n. 19.* inquit tamen Bellinus, *ubi supra, n. 3.* quòd si vassallus est subditus Regi & jubeat illi ire ad Bellum, est parendum in dubio, sed si non esset subditus, tutius esset in tali dubio abstinere à tali Bello, secundum Bal. *in c. 1. qui. mod. feud. amitt.* & Abb. *in ca sicut. 3. col. 6. de jure jur.* Aliàs verò miles tenebitur ad damna, parti adversæ per ipsum illata, neque haberet actionē ad recuperandum sua, ut per Abb. & Bellin. *ubi suprà.* Item & supradicta scilicet, quòd vassallus habens terram vel soldatam à Rege tenetur obedire ei & servire in Bello, non procedit, quoties terra vel soldata † datur libera ab hoc onere expresse, sicut in feudo *Francho* de jure erat, ut per gloss. *Fazer ley. In l. 2. titul. 26. partir. 4.*

¶ Ibi, *O soldadas.* de hoc verbo, *Soldada* meminit text. *in l. 9. tit. 25. part. 4. ubi glo. Recebido*, inquit de soldata. habes text. *in c. 1.*

quis dicatur Dux vel Marchio, in versi. *soldata*, & ibi quod feudum soldatæ est ita personalissimum, quod non transit ad hæredes dan-
13 tis, neque accipientis, † finitur enim cum vita illam recipientis, & hoc est quod in Rubrica nostra vocatur, *Sueldo*, quod est idem, quod soldata, quæ est quædam præstatio annua, & gratuita, quæ à neutra parte transit ad hæredes, unde finitur morte dantis & accipientis, ut per summam Jacobi de Ard. *in usi. feud. c. 29. fol.* 230. *in 1. part. tom.* 10. *Tractat. Diversorum*, & Joan. Thom. de Marinis, *in eod. tom.* 10. *& part. 1. tit. 26. de feudo soldatæ. fol.* 167. & ibi, inquit in pane & vino, & similibus soldatam constitui esse solitum, & est idem ac si in pecunia.

¶ Ibi, *Esten prestos y ciertos*, hinc probatur, quòd ad obsequium & servitium præstandum
14 tenetur Domino † vassallus, ut probat tex. *in cap. 1. de nova for. fidelo, in usi. feudo. & in cap. licet in 2. responso, si de feudo defuncti cont. sit inter Dom. & agn. & in cap. Domino guerram*, hîc finitur lex; & sic quamvis vassallus ob hoc aliqua servitia Domino fecerit, cum obsequia alia sint, nihil talia servitia efficiunt, neque validant donationem, ut notant Bal. & commun. DD. *in l. si donatione. C. de donatio.* Sal. *in l. filiæ cujus. C. fam. hercis.* Corneus, *cons.* 289. *circa primum consultationis articulum colum. penult. vol.* 4. Barbat. *consil.* 28. *incip. à Jove, col.* 1. *volum.* 3. Cassan. *cons.* 7. *incip. visis themate & consultatione col.* 4. Joan. *de Amicis consil.* 31. *incipien. ad demonstrandum col.* 1. imo potius donationem ipsam turpem reddunt, ut in simili not. Bart. *in l. si quis in gravi. §. verum*, quem ibi sequuntur DD. *ff. ad Syllani Officiales*, (inquiens) & ministros, qui officium suum gratis tenentur administrare, si præmium acci-
15 piunt, turpiter † illud recipere, *l.* 1. *C. de cond. ob tur. causam. l.* 1. *C. ad l. Jul. repetun. l.* 1. *ff. eo titul. §.* 1. *in Auth. ut judic. sine quo suf. Coll.* 2. *& in Authen. de Coll. §. ad hoc, Collatio.* 9. & notat etiam ipse Bart. *in l. ut dum col. fi.* allegando Butricar. *ff. de Just. & jure*, notabiliter inquiens, quòd ubi quis aliquid gratis debet facere, si pecuniam recipit pro eo, eam
16 tenetur † restituere, cum turpiter illam videatur recipere: pro quibus faciunt quæ de creditore debitum malo debitori remittente, tradunt Doct. præcipuè, Alex. & Jas. *in l. fi. ff. de cond. ob tur. causam*, & quod tradit Joan. Andr. *in Clem. statutum. verbo, Ex jurisdictione, de electio.* ubi concludit optimè, quod cum judex ordinarius gratis teneatur subditis justitiam ministrare, si aliquid etiam pro sportulis receperit, illud tenetur restituere, etiamsi consuetu-
17 do in contrarium † fuerit, nam non potest consuetudine introduci, quòd judex ordinarius Ecclesiasticus aliquid pro sententia possit recipere, cujus doctrinam referunt, & sequuntur, Card. Ant. Butr. & Abb. *in cap. cum ab omni, de vita & honest. Cler.* Bonifacius, *in dict. Clement. statutum, col. penul.* Corset. *singul. sportulæ*, Roma. hanc dicens communem *sing.* 180. *incip. Tu scis quòd jus canonicum*, quam etiam dixit communem licet eam non sequatur Cardin. *d. Clem. statutum, col.* 1. Felin. *in cap. ad Apostolicam, de simo.* Sylvest. *in summa, verbo, Judex. el primero q.* 8. *in fin.* quamvis multi alii Doct. quoad judices sæculares contrarium videantur affirmare, dicentes, valere talem consuetudinem, ut tenuit glo. *l. Fori. verbo, Castrense. C. de adv. diver. judiciorum, & in Authen. offeratur. verbo, prohibitis, in fin. C. de litis contest. & in §. si quis autem. vers. nè autem, in Authen. de judicibus. coll.* 6. Specul. *tit. de salar. §.* 1. *versic. si vero ordinarius.* Host. Henr. & Cardin. *in d. c. cum ab homine*, Anchar. *consil.* 201. *incip. præmittendum. col.* 1. & Jas. hanc dicens magis communem *in §. tripl. col. pen. Institut. de actio.* & Ideò dicebat Anchar. *dict. consil.* 201. & Felin. *in cap. de hoc. de Simon* & Joan. Igneus, *in dict. l. si quis, in grav. §. utrum. col.* 1. *ff. ad Syllania.* quòd si Papa commisit causam judici ordinario, cum de causa ipsa gratis agnoscere teneatur, nec tunc aliquid à partibus recipere poterit †, quod est optimum 18
contra judices Ecclesiasticos ordinarios capientes assessorias pro determinandis processibus sibi à Papa commissis, vel ejus delegato nuntio in partibus, & itidem contra hos judices, qui pro expediendis dispensationibus matrimonialibus aliquid à partibus recipiunt. Et cùm ex legibus nostris Regiis judices sæculares partibus justitiam ministrare teneantur nullo modo ultra jura taxata à lege possunt percipere, neque valeret consuetudo in contrarium, cum à dictis legibus Regiis id reprobatum sit, & prohibitum. Ex quibus concluditur, quòd cum vassalli ii teneantur Domino servire, id gratis facere debent, aliàs punientur pœnis *l.* 2. *&* 3. *infrà isto lib. & titulo.*

¶ Ibi, *Para nos servir*, sed quæ servitia erunt hæc ad quæ tenentur vassalli †, & in feudo di- 19
stinguitur quod aut sunt expressa & limitata, aut non expressa, sed indifinite promissa. Et prioris generis vocantur servitia conditionata, id est qualificata ad certum servitium vel conditionata quasi pactio nata sumendo conditionem pro pacto, ut declarat Joan. Rayner. *in cap. Imperialem. §. firmiter. de prohib. feud. alien.* per Frederic. post Alvarot. *in cap.* 1. *§. fin. de capit. qui cur. vend.* & per gl. *in l.* 5. *tit.* 26. *part.* 4. per text. *ibi*, & exemplificatur si datur feudum pro associanda uxore Domini, vel filia maritanda. *c.* 1. *§. fin. quid sit investit. gl. fi. l.* 2. *tit.* 26. *par.* 4. vel pro serviendo Domino in Mensa. *c.* 1. *in princ. de novo feudo*, vel quod debeant servire cum uno, vel duobus equis, ut *in l. nostra*, quæ quidem exempla referuntur per Glo. Iser. & Alvarot. *in cap.* 1. *§. fi. de capita. qui cur. ven.* & hoc casu non tenebitur vassallus ad aliud servitium, nisi ad specificatum † in concessione 20
feudi, secundum gl. *in dict. §. fi.* & probatur *ex d. l.* 5. *in princ. tit.* 26. *par.* 4. quia contractus ex conventione legem accipiunt. *l.* 1. *§. si conveniat. ff. de posi. l. contractus ff. de regul. jur. cum vulgaribus*, & Dominus paciscendo cum vassallo videtur voluisse recedere à dispositione † legis, & contentari de eo, quod fuit redu- 21
ctum in pactum. *l. fin. C. de pactis, quæ super dote.* & ita concludunt Jacob. de sancto Georg. *in sua investitura. versic. & promiserunt. num.* 28. & videtur approbari *in dict. l.* 5. *ibi, Entonces lo deven cumplir en aquella manera que le prometieron*: nec obstat, quòd ubi lex obliga-

tionem

tionem introducit, nisi nominatim caveatur, ut ea sola utantur, etiam veteres actiones nobis competunt, *ex l. quoties. ff. de actio. & oblig.* nam satis dicitur partes id expressisse, ex dinumeratione, & conventione certa illorum, ad quæ quis tenetur & obligatur, nam cætera videntur exclusa, ut per Zephal. *consil.* 151. *num.* 33. *versic. secundo moveor*, limitata enim causa limitatum producit effectum. Idque clarius probatur ex secundo casu dictæ legis 1. cum incerta servitia promittuntur, tunc enim inquit lex illa, quod tenetur vassallus ad illa, quæ ex legis dispositione sunt inducta, ergo clare dat intelligere lex illa, quod in casu contrario cum certa servitia promittuntur ad illa tantum teneatur vassallus, non verò ad alia à lege expressa, dum tamen illa expressa in conventione apponantur non gratia exempli, sed obligationis, prout quando gratia exempli loquuntur contraria adducta per Guer. Pison, *in præludio feud. tit. servitia certa quæ dicantur, fol.* 107. *p.* 1. *tom.* 10. *diversorum tract. in novis*, qui videbatur contra tenere, imo quod etiamsi certa servitia essent promissa, alia non excluderentur, & adducit alia fundamenta pro hoc, quæ cum tantum procedant, cum gratia exempli expressantur in conventione servitia, non verò si gratia conventionis & obligationis expressa. In secundo verò casu quando servitia sunt indifinitè promissa, & sic non expressa,
22 & tunc tenebitur vassallus ad servitia † consueta, quæ veniunt ex forma fidelitatis, de quibus *in cap.* 1. *de forma fidel. cum cap. sequen.* & licet sex exprimantur, ad tria tantum rediguntur
23 †, ad personam scilicet bona & honores, quoad personam; quia tenetur vassallus Domino præstare auxilium in guerra. *c. Domino guerram faciente, in tit. hic finitur lex.* Conrad. *ad c.* 1. *de nova for. fidelit. versic. & si contingit. cap.* 1. *qui. mod. feod. amittatur*, dum tamen bellum sit justum, ut & probat *d. l.* 5. *tit.* 26. *par.* 4. & diximus *supra ista l. num.* 11. & iterum repetamus in glo. *Consus cuerpos*, istiusmet legis: Quoad bona verò tenetur vassallus servire Domino, quia Dominus potest ei imponere subsidium, sive collectam, quæ quidem collecta est impositio muneris, sive oneris, ut per Alberic. *in dictiona., verbo, Collecta*, quæ & appellatur subsidium à subveniendo, idque est duplex vo-
24 luntarium & necessarium †: voluntarium datur gratuito sicut quædam donatio: necessarium verò quasi invitè, quia imponitur alicui homini, vel populo, ita quod quodammodo coactè subitur & hoc appellatur indictum, vel superindictum, id est superimpositum *l.* 1. *C. de super in dict. lib.* 10. & collectam hanc imponent Domi-
25 ni vassallis suis feuda tenentibus ab eis † in sex casibus relatis per Specul. *in tit. de feudis. §. quoniam, quasi ad finem*, & latè per Guer. Pison, *in prælud. feud. tit. servitia incerta quænam sint. fol.* 107. *in fin. cum seq.* 1. *p. tom.* 10. *tract.* quæ hic referre non curo, nam videtur mihi extra materiam, & esset in longum procedere: quoad honores verò tenetur vassallus Domino servitium
26 præstare, scilicet, ut non vocet eum in jus † sine venia, ut inquit text. *in cap.* 1. *§. fi. de mili. vass. qui cont. est*, ibi eum salva reverentia competenter cogere, quod intelligo, ut pro aliis non sit in judicio contra Dominum suum, bene tamen pro se, ut inquit glos. *in eo. d. c.* 1. dicens, quòd pro se non tenetur vassallus veniam petere à Domino, de quo per Guido. Papæ, *decis.* 551. & hæc verior & crebrior est opinio, secundum Zephal. *consil.* 241. *num.* 110. contra id quod *ibi* dixit *n.* 13. & tradit Bald. *consil.* 410. *vol.* 5. sed quoad reverentiam & honorem præstanda Domino tenetur quidem vassallus, & sic in Hispania & Germania moribus receptum, inquit Guer. Pison, *ubi suprà*, quòd soli Principes ac Duces tecto capite cum Rege loquantur, Comites autem & Barones ac cæteri, qui pro magnatibus non sunt declarati capite † semper nudo, 27
Alias autem obligationes vassalli erga Dominum videbis per Afflictis, *decis.* 265. & vide etiam *l.* 21. *titul.* 21. *partit.* 2. Potest tamen esse feudum sine servitio, quod dicitur feudum Franchum, ut supra diximus, & valet pactum de hoc †, quia servitium personale non est 28
de forma substantiali ipsius feudi, † secundum 29
Isern. *in cap.* 1. *§. fin. in qui. cau. feud. amit.* fidelitas tamen est de natura feudi, † ut ibi per 30
cum, & per Zephalum, *dict. consil.* 151. *n.* 29. *&* 30. & sic servitium prout fidelitati appropriatum dici poterit de natura feudi, ut videtur tenere Rom. *consil.* 368. & Guer. Pison. *ubi supra, fol.* 108. *& ex dicta l.* 5. *tit.* 26. *part.* 4. *probari potest*: quæ omnia licet in feudo loquantur, quod est differens à materia nostri tituli, eò tamen quòd servitium, in quantum ut dixi, fidelitati incorporatur, & in nostra procedere possunt materia, ut scilicet si vassallus certo servitio obligatur, illud & non aliud præstare teneatur, † ut dictum est in feudo, & iterum in- 31
fra repetemus, si verò nullum servitium sit expressum, tenebitur vassallus ad id, quod in hac lege expressum reperimus: nam & illæ res, quæ ad feudum dari possunt, possunt & dari ad certum † servitium determinatè, & indeter- 32
minatè, ut inquit Jacob. de Ard. *in sua summa feudorum tit. in casib. ferendorum, c.* 33 Sed an poterit Dominus mandare vassallo si imminet necessitas † quod servitia illa personalia præstet 33
alteri, vide Guer. Pison. *in prælud feud. Rubric. servitia incerta. 1 p. dicti tom. 10. diversorum tract. fol. 107. col. 4.* de quo tamen dubito, quia vassallus non est servus, & sic ipsemet Author, dubitat an verũ id sit, licet Bal. *in l. 1. in fi. C. de ope. l.* id teneat.

¶ Ibi, *Que el tiempo que nos los embiaremos*, & sic vassallus non tenetur se offerre, nec servitium præstare, nisi vocetur, sufficit enim quod sit paratus servire † si sibi denuntietur à Domino *arg. l. si denuntiasse* 1. *Resp. & §. sed propter. ff.* 34
de adulter. probat expressa lex 9. *in fine, tit.* 25. *p.* 4. & *ibi* gl. 2. & Mart. de Silima, *de feudis, Rubric. qui. mod. feud. amit. n.* 148. *fol.* 6. 1. *part. tom.* 10. *diversorum Tract.* & Didac. Per. *hic col.* 1389. *lib.* 4. *Ordin.* & Matth. afflictis, *in constit. Sicil. lib.* 3. *tit. de dotariis constit. quæ est Rubr.* 13. *n.* 19. *ubi n.* 21. quærit an sufficiet una monitio, vel trina requiretur, & in Rege unicam sufficere dicit, & in aliis trinam requiri, & ideò si vassallus per multa tempora Domino non servierit, non amittet salarium, sicut neque feudum amitteret, nisi sciverit Dominum in claustro reclusum, vel assalitum, ut *in titul. si de feud. vassal. fuer. interp. §. & si in*

omni,

omni, & §. licet, in titul. quali usufr. venefi. sit tenenda, c. Sancimus ut nemo miles in fi. quia ubicumque vassallus sensérit Dominum periclitari,
35 debet ad prohibendas insidias occurere, † *ut arg. l. fi. in fin. C. de iis quib. ut ind.* & notat Mart. de Silima, ubi sup. sine tamen periculo suæ vitæ, *arg. ff. de oper. liber. l. hoc demum in princ. & l, interd. §. 1. in fin. ff. de acquir. posses.* licet pericula vassalli essent remuneranda, & præmiis ornanda, *arg. ff. de jure immun. l. semper. §. negotiaciones,* & licet debeat vassallus venire cum vocatur, debet dari dilatio
36 aliqua temporis, si dilationem † commodam capere possit, arg. *l. si quis. §. si. ff. de Colla. bon. & l. 1. in fin. ff. de feriis,* ut cibaria præparet sibi, *argum. l. aut certe, cum sequent. & l. operarum. ff. de operib. libert.* neque poterit moræ adnumerari, si justa ratione differat, *argum. l. sciendum. ff. de usur.* non enim debet esse Dominus acerbus, austerus, vel contumeliosus exactor, sed moderatus, & cum efficacia benignus, & cum instantia humanus, neque semper debet vassallus servire, sed & debet aliquando quiescere, cum permutatio & varietas mentem humanam delectet, ut *in Authen. de ordine seden. §. si quem autem*, in fine, omnia enim tempus habent, prout hæc & alia refert Jacob. Ardid. *ubi supra. c.* 67.

¶ Ibi, *Confus cuerpos*, debent enim vassalli Domino opem ferre opponendo se adversariis Domini cum corpore & armis, & si solus non suffi-
37 ciat, exclamet, ut alii vicini † audiant, ut *l. 1. §. occisorum. ff. ad Syllan. & §. potuisse, & c. si à morte, de vassal. qui contra const. Lothar.* & in prælio sive offendendo sive defendendo adjuvare tenetur, ut *c. Domino guerram, hic fin. lex deinde incip. Consuet. l. 5. tit. 26. part. 4.* adeò ut sine requisitione tenetur Dominum juvare in periculo existentem, & si non fecerit, privabitur feudo. *c. ad hoc, hic fin. lex dein. incip. consuet. & c. licet vassallus, si de feu. fuer. contr.* teneturque vassalus videns aliquod sinistrum contra Dominum disturbare, imò & Dominum certiorare, si illud scit, ut per Afflict. *in constit. Sicil. lib. 3. Rubr. 15. n. 16. & 17. fol. 96.* limitatur tamen hæc nostri text. & similium Reguka, ut non procedat primò contra seipsum, nam licèt vassallus, ut
38 dictum est, Dominum juvare teneatur, non tamen contra seipsum, † cum salutem propriam saluti Domini anteponere teneatur, secundum glos. *in c. fin. de ali. feu. pater. & in c. 1. in principio, ubi præposi. qui. mo. feud. amit.* quam traditionem probavit Alciat. *de præsumpt. Regul. 1. præsump.* 53. & communem testatur, Loazes, in allegatione de mula, dubitatione 1. §. *si forsan. n. 36. pag. 174. in parvis, & in n. 35.* id etiam prosequitur, & novissime Menoch 1. *tom. de præsumptio. lib. 3. præsumptio. 44. n. 6.* ubi cum sequentibus plura infert in propositum notanda ubi quis contra seipsum nihil intentare tenetur, & sequitur etiam Jacob. de Ardizo. *in summa feud. tit. 71. p. 1. tom. 10. diversorum tract. fol.* 237. Secundò limitatur dicta Regula ut non procedat, quoties vassalli diligentia nihil pro-
39 ficeret, † puta quia ipsum vidisset mortuum, vel letaliter vulneratum, ut est text. *in c. 1. in prin. qui. mo. feud. amit.* debet enim verificari, quod potuerit opem ferre, & proficere, & noluit, quòd verbum, potuerit, inquit Bal. ibi esse notabilissimum, non enim tenetur vassallus opem ferre Domino, omnino perituro, per text. *in l. si alius. §. est autem, ibi, adibus perituris. ff. quod vi aut clam*, idque confirmatur ex dictis per Anchar. *consil.* 33. dicentem, dolum & falsitatem non nocentem non puniriri: sic & vassallus, cui abscissa sunt brachia in Bello, si aufugiat, & Dominum derelinquat, † qui mortuus est, excusa- 40
tur, quoniam non intererat Domini vassallum extitisse, postquam eum adjuvare non poterat, & sic ubi non est possibile vassallum adjuvare Dominum, non punitur vassallus si Domino non præstet auxilium, ut hæc & alia refert in propositum, Lauren. Syl. *in Tract. de feudi recogn. tit. 85. num. 1. & sequentibus*, & *ibi num. 3.* distinctione utitur, & facit pro iis id quod diximus *in l. tit. lib. 3 supra.* quod nunquam negligentia imputatur alicui, nisi ubi diligentia proficeret. Debet tamen esse impedimentum grave, & quod culpa non præcesserit, alias non excusaretur, secundum Bald. *ubi supra* relatum & secutum per Bellinum, *in tract. de re militari. p. 2. tit. 5. n. 3.* ubi plura in propositum dictorum allegat. Est tamen advertendum quòd non punitur vassallus in amissione feudi, si solum deserat Dominum in Bello, sed tantum si deserit Dominum in prælio existentem † differunt enim hæc 41
multum: possunt namque in Bello alia parari auxilia, potestque parum aut nihil interesse Domino: At in prælio res non expectat moras, quia agitur per, modo constat, modo agatur, ita Bell. *ubi sup. n. 9.* & Menoc. *in d. præsump. 44. lib. 3.* sed an captivum dominum tenebitur vassallus liberare, † & dicendum videtur quod sic, 42
sicut filius, qui hæreditate privatur si patrem non redimat, *Anth. si captivi. C. de episcop. & cler.* comparatur enim captivitas morti fictione legis Corneliæ, quæ fingit, captum mortuum esse à die captivitatis, ut *l. 1. §. super. ff. de captivis*, & ita tenet Mart. de Silima, *in tract. de feudis, Rubrica qui. mo. Feud. amit. n. 145. p. 1. tom. 10. tract. diversorum.* ubi intelligit hoc, quoties vassallus id commode facere potest: & ego iterum intelligo hæc vera esse, nisi dominus haberet de suo unde posset solvere redemptionem, nam tunc † non tenetur vassallus, etiamsi 43
posset eum redimere, secundum Guid. Papæ, *decis. 113. in fine, & 551. in fin.* relatum & secutum per Rolan. Valle *consil. 3. n. 23. vol. 3.* non tamen tenebitur vassallus dominum liberare ne incidat in perjurium, † quando juravit sol- 44
vere debitum, ut *c. licet vassallus, si de feudo fuer. contr. inter vassall. Dom. & agn.* notat Mart. de Silima, *ubi supra, d. n. 145.* & notare omnes inquit Rolan. ubi supra. *n. 13.* non itidem teneatur vassallus dominum inopem alere, † ex tex. *in d.* 45
c. licet, & hanc veriorem testatur Rolan. Valle. *ubi supra d. n. 13.* ubi per totum illud consilium id late fundat, & Loazes *in allegat. de mula. dubit. 1. §. & si forsan. n. 27. cum sequentibus. pag. 171. ubi n. 29.* hoc intelligit, nisi dominus ex facto vassalli ad inopiam & egestatem † pervenerit, 46
nam tunc vassallus tenetur eum juvare, ut & tenet Rolan. *ubi supra num. 15.* sic & vassallus non tenetur domino creditoribus oppresso atque gravato, quamvis vassallus dives sit, de suo subvenire, neque adstringitur illius debita solvere, † quinimo nec dominum debitis carceratum à carcere liberare, quia potest 47
dom-

Dominus cedendo bonis sibi ipsi consulere, ut notat. Alvar. Præpo. & communiter. *DD. in d. c. licet*, & ita communiter teneri inquit Zasius. *in tract. feudorum. 7. p. col. pen. in prin.* præcipuè cum possint creditores ad ordinem juris (*scilicet l. à Divo Pio. ff. de re jud.*) recurrere, ut notat Bal. *in l. ob causam. C. de action. & oblig.* & Loazes. *d. pag. 171. n. 26.* quod intelligo, ut dixi, nisi ex facto vassalli Dominus ad hæc pervenerit: intelliges etiam supradicta & declarabis ea, nisi Dominus in investitura apposuisset pactum, quòd eum egenum, vel debitis oppressum tene-
48 retur subvenire & alimentare, † nam tunc teneretur, quia pacta etiamsi sint præter naturam feudi, sunt servanda. *c. 1. §. pen. quid sit invest.* & idem esset, si feudum esset magnum, ut omnia hæc tenet, & refert, Rolan. *d. cons. 5. num. 16. & 17. & 18. vol. 3.* & Lara *in l. si quis à liberis. §. solent. num. 32. ff. de lib. agnos.* licet ipse ibidem, indistinctè teneat, teneri vassallum Domino egeno alimenta præstare: sic neque Dominum excommunicatum tenetur vassallus adjuvare, vel bannitum, vel captum pro guerra
49 injusta, † ut per Jacob. de Ardizo. *in d. summa feudorum. tit. 70. p. 1. tom. 10. diversorum tract. fol.* 237. sed an poterit Dominus in casu necessitatis compellere vassallum ut alii serviat, dictum est in hac lege. Et an possint Domini vassallos co-
50 gere † ut recipiant eos in hospites, vide Burgos de Paz, *consil. 3. num. 97. volum. 1.* tenetur tamen vassallus secretum Domini non
51 revelare aliter enim puniretur † tribus concurrentibus, primò ipsa revelatio, secundò quod animo damnificandi Domino sit facta, tertiò quod ex ipsa manifestatione sit factum damnum ipsi Domino, ut per Afflict. *in constit. Sicil. lib. 3. Rubrica 15. n. 13. ubi n. 14.* quid si dixit quod volebat occidere Titium, an poterit id vassallus revelare, cui in secreto Dominus dixit.

¶ Ibi, *Donde les mandaremos venir*, tenentur enim vassalli conventionem cum Domino factam servare, & si sic convenerunt cum Do-
52 mino collectas præstare, tenentur id † adimplere ut per Bal. *in l. hi quibus. C. de fideicom. lib.* Alex. & relatos per Bur. de Paz, *cons. 15. n. 6. vol. 1.* ubi in causa comitis de Benavente super pane per vassallos solvendo latè agit.

¶ Ibi, *Tal plazo*, debet enim ei assignari dilatio commoda sub qua se præparare, & venire possit, ut suprà hac lege in glos. *el tiempo*, & sic semper præveniuntur, antequam itinera arripiant, dilatioque concedenda & danda est vocato & citato, ut dixi *in l. 1.* per text. *ibi, tit. 3. lib. 4. supra. n. 1. & 2.* imò ut *ibi* dixi *in glos. fin.* debet dari tempus congruum, ut vocatus comparere possit, & sic est arbitrarium tempus, reducendum tamen ad distantiam loci & temporis calamitatem, & cursum, & necessitatem occurrentem.

¶ Ibi, *Con sus cavallos y armas.* in feudis quo-
53 ties feudum concessum est pro servitio equi †, debet tanquam miles cum equo servire, & non tanquam pedester, & hoc ex vi verbi, ut equus non sit in conditione feudi, sed persona vassalli, ut *arg. l. 1. §. quæ rebus ff. de posti.* & debet esse equus, nec melior, nec pejor, sed mediocris figuræ, *arg. l. de donatio. l. si quis argentum. §. similique modo. & l. legato generaliter. 1. Resp. de legat. 1.* in terminis verò nostræ legis tenetur omnino vassallus, etiamsi non apponatur in pactum & conditionem ire cum equis & armis & famulo pedestri.

¶ Ibi, *Por si mismos.* sed an per substitutum, dicemus Deo volente, *in l. 8. infrà eod.* & existente impedimento optimè poterit per substitutum servire ut ex sequentibus verbis nostri text. colligitur & deciditur, & *in d. l. 28.* latius dicemus.

¶ Ibi, *Si no ovieren embargo.* si hæc verba referas ad illa precedentia, *Por si mismos*, benè constituta sunt, sed si referas ad proximè præcedentia, ibi, *O otros por si.* abundat illud non, & debet dicere: *Si ovieren embargo.* sed cum lex nostra novissimè sit emendata, & illud, non, apponatur in litera ejus, ut vides, omnino est dicendum ad illa verba, *Por si mismos*, nostra hujus glos. esse referenda, ut orationi & sensui conveniant. Et impedimenta hæc † erunt, infir- 54
mitas gravis, & senectus, & incarceratio, & alia, quæ de jure & aliis similibus materiis & citationibus talia nuncupantur, de quibus & in titulo, *de los emplazamientos, lib. 4. supra* diximus: & itidem erit impedimentum, si fortè feuda tenens, aut servitium debens, esset ecclesiastica persona, nam tunc cum bellum adire non possit, per substitutum serviet, prout in regno Franciæ, ubi Episcopi feuda tenentes tenentur in guerris, & bellis opem & auxilium præstare secundum feudorum conditiones, ut testatur Carolus à Grassallis, *lib. 2. Regal. Fran. c. 15. pag.* 80. licèt Ecclesia sit mater Imperii, tamen eo casu, quo tenet feudum à Rege censetur circa hoc vassalla, & sic ut ibi jure 11. ipsemet Carolus testatur, tenetur homagium ratione feudi Regi præstare †: 55
debet tamen Rex & Imperator, ut *in d. jure* 12. dicitur: præbere honorem Episcopis & prælatis assurgendo, & juxta se eos sedendo † 56
ad partem dexteram, prout quotidie fit & jure optimo.

IN LEGEM SECUNDAM.

Pœnam vassallis imponendam à servitio Domini recedentibus declarat lex nostra.

SUMMARIUM.

1 *Vassallus non potest recedere à servitio Domini, & n. 2. sublimitatur.*
3 *Vassallus ex lege nostra non potest Dominum deserere ante tempus impletum, sivè ab eo esset miles factus, sive non.*
4 *De jure communi an possit quis se obligare ad certum servitium personale præstandum per se & suos descendentes.*
5 *Vassallus duorum Dominorum non potest quis esse, nisi posset ambobus integraliter servire vel nisi ab uno non defendatur, ut n. 6.*
7 *Dominus sicut potest vassallum invitum in alium transferre, ita & vassallus ex causa potest se alteri domino submittere.*
8 *Vassallus in casu in quo tenetur duobus Dominis servire, cui potius tenebitur.*

9 *Vassallus non potest privari feudo per Papam, vel Imperatorem, nisi prius sit convictus de culpa, vel felonia.*

10 *Desertores militia puniuntur, nisi sint tyrones, ubi idem in infirmo vel graviter vulnerato.*

IBi, *Se partiere de nos, o de aquel que le da la soldada*, non enim potest vassallus recedere à
1 servitio Domini, † ut probatur hic, & declaratur *in l. 7. tit. 25. part. 4.* ut id procedat in primo anno, quo Dominus fecit eum militem: in eo enim anno non potest Dominum deserere nisi pro una ex tribus causis ibidem declaratis, & probatur etiam *in l. 3. titul. 13. lib. 3. Fori*, cum ut dicit glo. 1. *in ead. l. 7.* magno honore afficiatur ille, cui militia donatur, & hoc declarat gloss. *Adelante. in d. l. 7.* ut procedat, quoties ab illo Domino fuit miles creatus, secus verò si ab eo non fuit miles factus, tunc enim etiam ante annum posset eum relinquere, si nihil Domini interfit magis, cum relinquitur, quam cum factus fuit ejus vassallus, secus si ejus interresset, putà si deserere vult Dominum tempore guerræ, nam tunc etiam post annum non posset eum relin-
2 quere, † secundum Joan. And. & Host. relatos & secutos per glos. Razon. *in dict. l. 7.* ex lege tamen nostra nullo modo potest vassallus deserere Dominum ante tempus conventum imple-
3 tum, sive ab eo esset miles factus †, sive non, ut ex *l.* nostra apparet: ubi tamen tempus non esset statutum procedere possunt supra dicta, & non aliter lege nostra atenta: debent tamen servari dicta à relata *l. 7. versic. Equando.* En an de jure communi possit quis per instrumentum se & subs descendentes obligare ad certum servitium
4 personale præstandum † alicui & suis hæredibus in perpetuum, sine assensu Domini Regis, vide Specul. *in tit. de feudis. §. quoniam. vers. 1. autem*, & Matth. Afflict. *in const. Sicil. lib. 3. tit. de hom. non tenen. n. 2. fol. 87.* ubi *n. 3. Tract.* an confessio dicentis se esse talem & promisisse sufficiet.

¶ Ibi, *De dos señores.* notandum ex iis verbis, quòd non potest quis esse vassallus duorum Dominorum, prout innuitur *ex l. 8. ibi adnotante. glo. 1. tit. 25. p. 4.* quæ optimè declarat ut procedat quoties de jure vel commodo primi Domini aliquid diminueretur, tunc enim non potest alteri Domino servire, secus verò si
5 posset ambobus integraliter servire †, tunc enim non loquitur lex nostra, neque procedit, prout hìc asserit expresse Didac. Per. *sub. l. 2. tit. 3. lib. 4. ord. col. 1391.* non enim potest vassallus jus prioris Domini lædere, ut per Bal. *in prœmio feudorum. n. 52* & sic vassallus, qui secundo Domino facit fidelitatem de feudo debet eum certiorare de priori Domino, & protestari, quòd sit salvum jus illius, secundum Bal. *in §. fi. hic fini. lex*, relatum & secutum per Bellum, *in Tract. de re milit. part. 2. tit. 3. n. 2.* ubi alia circa hæc refert. Secundò declarari potest lex nostra ut non procedat quoties vassallus à Domino non defenditur, neque defendi potest tunc enim poterit optimè se alteri
6 Domino subjicere †, quia sicut potest Dominus vassallum invitum ex causa in alium transferre †, ut per Bal. *c. generali, si de feudo* 7
fuer. cont. inter domin. & agn. Alex. *cons. 25. dubio 2. col. pen. vol. 5.* Corn. *cons. 321. col. 3. vol. 4.* ita & subditi ipsi absque consensu Domini ex eadem causa se possunt alteri donare, & fidelitatem illi præstare, ut per Socin. *consil. 39. col. pen. vol. 3.* ex Bal. in quadam sua disputatione incip. Civitatis Tusciæ, quia paria sunt nullum, vel inutilem Dominum habere, ut refert & sequitur Loazes *in allega. De Mula. dub. 1. in resp. ad. 3. fund. n. 4. cum sequent. pag. 249.* Et in casu in quo vassallus potest duobus Dominis servire cui potius tenebitur †, declarat Bel- 8
lus, *ubi supra, n. 3. cum sequent.* & dixi *in l. 18. tit. 16. lib. 2. supra. n. 3.* & Jacob. de Ardizo. *in dict. summa feud. tit. 64.* & Joan. de Lig. Mediol. *in tract. de Bello, in tract. 4. tertii princ. c. 35. vol. 16. tract. diversorum, ubi c. 34.* an si vocetur à Dño vassallus & eodem tempore à Rege, cui tenebitur obedire, *ubi & cap. 33.* an teneatur vassallus Domino juvare contra Regem & miror de glossa *fin. in l. 3. tit. 26. par. 4.* dicente se non vidisse legem prohibentem vassallum duobus Dominis servire, cum ex dicta *l. 8. tit. 24. par. 4.* id probetur & ex nostra hic.

¶ Ibi, *Muera por justicia*, constito prius, quod Dominum deseruerit ante tempus impletum, vel quod à duobus Dominis soldatam & mercedem receperit, sicut neque potest vassallus feudo privari per Papam vel Imperatorem, nisi prius sit convictus † de culpa, seu felonia, ut 9
est text. *c. 1.* & *ibi* Bal. & alii, de natura feudi, text. *c. 1. de feud.* sine culpa non amit. gl. & Bal. *in c. 1. §. fi.* qui feud. dare possunt, ubi ipse Bald. inquit, quod ideò Papa vel Imperator non potest infringere jura vassallorum, neque eos feudo privare, nisi convicta culpa, eo quod naturales consuetudines feudorum ligant Principem, & quia potentius est jus naturale quam principatus, ut ibi latius per eum, & per Jas. *consil. 86. n. 5. vol. 3.* & Paris. *consil. 101. num. 116. vol. 1. ubi num. 117.* inquit sententiam requiri declaratoriam, *& n. 118.* quòd requiritur citatio, & iterum in *cons. 1. eo. vol. num. 18. cum 6. sequent.*

¶ Ibi, *Y si se fueren, mueran por ello*, quasi desertores militiæ, ut *in l. militis. §. desertorem. ff. de re milit. l. 3. titul. 19. par. 2. l. non omnes. ff. de re mili.* tyronibus tamen † pro prima vice 10
parcitur, ut est text. *in l. 3. & l. 4. in fi. ff. de re milit.* & idem *ex dict. l. 3. tit. 19. part. 2.* in
5 infirmo vel graviter vulnerato, ut patet *ex versic. Mas de la hueste no seria ninguno escusado para venir se della, si non fuesse enfermo o llagado tan gravemente que non pudiesse temar armas.*

Ibi, *que lo pague con el doblo*, similis est text. *in l. 9. titul. 25. par. 4.*

IN

IN LEGEM TERTIAM.

Qua pœna puniatur vassallus non comparens in termino assignato, sed eo elapso, declaratur in præsenti.

SUMMARIUM.

1 *Tempus assignandum vocationi debet esse competens.*

IBi, *Que no fuere con nos*, tenetur enim vassallus Dominum sequi, & ejus mandatis obedire, ut *in l. 1. istius tituli* remanet dictum.

¶ Ibi, *Al plazo que no le mandaremos poner*,
1 debet tamen esse competens †, ut *in l. 1. supr. eo.* diximus, & colligitur ex text. ubi optime glos. commode in *cap. cupientes. de elect. in 6.*

IN LEGEM QUARTAM.

Vassallus impeditus excusatur, & veniens ante terminum constitutum; dies tunc decursi non computantur in tempore servitii sui.

SUMMARIUM.

1 *Impedimentum est probandum, & n. 2. numerantur impedimenta.*

2 *Infirmitatis multa privilegia, remissivè.*

3 *Vassallus statim quod venerit ad vocationem tenetur comparere.*

IBi, *Monstrando por recaudo cierto*, hìc habes text. probantem impedimentum † 1
esse probandum, ut diximus & discussimus *in l. 14. tit. 3. lib. 4. supra. n. 17.* ubi & plus dixi, scilicet, esse probandum, fuisse impedimentum causam immediat m non comparendi, & cum numeris sequentibus alia retulimus in propositum necessaria ubi videri possunt, & plura in propositum nostrum dixit Lauren. Syl. *in Tract. de feudi recognit. quæst. 85. part. 1. tomo. 10. Tract. diversorum Doctorum.*

¶ Ibi, *Escusas derechas.* hoc enim juri & æquitati conforme est, ut non valens comparere vocationi excusetur, ut in *d. l. 14.* dixi *n. 7. cum sequentib.* & erit excusatio legitima, infirmitas, ob quam vassallus venire non potuit, ut *in c. præsentium 7. q. 1. & in c. un. de cle. non resid. in 6.* & hoc, sicut & alia multa, erit
2 privilegium infirmitatis, de quibus † per Gomat. *in Reg. Cancel. tit. de infir. resig. q. 9.* & per Paul. Orian. *in rep. l. 1. n. 132. ff. de offic. ejus cui man. est jur.* & Rom. *in l. si vero. §. de viro. n. 76. ff. solut. matr.* vel ex causa inimicitiarum capitalium, ob quas ibi venire non audet ut *c. bona. 2. de elect. cap. clericos. de non resid. c. querelam*, ubi glo. rationabili. & verbo, Infirmitate. de procur. *l. 7. tit. 11. p. 3.* vel propter intemperiem aëris, vel timorem mortis. *c. quorundam. 74. dist. c. ad supplicationem*, ubi glos. morari, de renuntia. vel fractio pontis vel aliæ similes causæ relatæ per Joann. Andr. *in cap. fin. de cler. non residen. l. 2. §. si quis. & §. si non propter. ff. si quis cautio.* & an impedimentum debeat protestari, dixi *in d. l. 14.* ubi & an impeditus debeat mittere excusatorem, & *in l. 8. infrà eo.* alia repetemus, & per Lauren. Syl. ubi suprà. *q. 83. & 86.* alia videbis.

¶ Ibi, *Antes del plazo*, & adhuc tunc statim † quòd venerit tenetur comparere ut in simili in- 3
quit gl. *commode in. c. cupientes, de elect. in 6. & in l. 7. tit. 11. part. 3.* & tenet Didac. Perez. *l. 3. tit. 3. lib. 6. Ords. col. 1393. in princ.*

IN LEGEM SEXTAM.

Vassalli durante tempore belli tenentur Regi servire vocati, neque possunt pignorare aut vendere arma, vel equos, sub pœna a lege nostra descripta ementibus, & vendentibus.

SUMMARIUM.

1 *Bello cessante an possint vassalli arma & equos vendere aut pignora.*

2 *Belli tempore & dum in actu belli sunt, equi & arma capi non possunt per justitiam.*

3 *Pignorare vassalli non possunt equos & arma non solum in toto, verum nec in parte.*

4 *Pœna inducta contra vendentem non censetur inducta contra ementem.*

IBi, *Siendo llamados*, non enim tenentur se offerre nisi vocentur, ut dixi *l. 1. supra eo.*

¶ Ibi, *En quanto durare la guerra*, ergo à contrario cessante bello poterunt arma & equos pignorare † aut vendere, non enim tunc eis 1
prohibitum reperitur, eo enim tempore, pacis scilicet, non tenentur arma & equos possidere & habere, ut *in titul. 1. supra isto lib.* diximus, & tenet Didac. Perez, *hic sup. l. 8. titul. 3. lib. 4. Ordin. colu. 1397.* ubi tamen inquit, quòd quando alienatio est necessaria, putà quia capitur per Alguazellos & ministros justitiæ in vim rei judicatæ, tunc cessat pœna nostræ legis: quod tamen generaliter dictum procedere non potest, eò quòd tempore belli & dum in actu belli sunt † arma & e- 2
qui capi non possunt per justitiam etiam aliis bonis deficientibus, ut dixi *in l. fi. nu. 42.* cum pluribus sequentibus *tit. 21. lib. 4. suprà.*

¶ Ibi, *Ni empeñar*, id novissimo jure prohiditum erat non solum in toto, verum etiam † 3
in parte. l. Imperialem. §. 1. & §. callidis, de prohi. feu. ali. fac. per Freder. *cap. è contrario, de inves. de re ali. fac.* & hoc esse probatum à Doctor. testatur Marzarius, *cons. 63. n. 1. cum sequen.* ubi ampliat, ut neque generaliter neque specialiter, *& n. 8.* an tunc habeat locum jus accrescendi. *& cons. 20.* tradit quando pignorando feudum amittat, & dixi de iis. *l. 2. glos. 2. tit. 3. isto lib.*

¶ Ibi, *Y qualquier que lo comprare*, expressio hæc contra emptorem inducta præ se fert conclusionem juris, scilicet quòd pœna inducta contra vendentem, non censetur inducta † 4
contra ementem, nam cum lex nostra venditoribus pœnam imposuerit, ementibus etiam idem esse expresse disposuit, quasi non suffi-

sufficeret vendentibus imponi, & sic cessat in materia legis nostræ Brocardicum illum, quod dispositum in uno ex correlativis censetur & in alio dispositum, vel late per Doctores maximè Jas. *in l. fi. C. de indic. vid. collen.* ex eo quod in lege nostra differens pœna in uno quam in alio statuitur, & non est eadem ratio.

IN LEGEM SEPTIMAM.

Quæ personæ excusantur bellum adire declarat lex nostra, & est quotidiana & quotidie præ manibus habetur.

SUMMARIUM.

1 *Quæ personæ excusantur ire ad bellum. & 2. & 3. ubi & num. 4. an & ita excusabuntur ut neque substitutum mittere teneantur neque nummis adjuvare Dominum vel Regem. & n. 6.*
5 *Vassalli infirmi & impediti tenentur mittere substitutum.*
6 *Exemptus ire ad guerram an & à collectis excusetur.*

IBi, *Sean escusados*, ad limitationem, & declarationem l. 1. suprà isto titulo & libro, dicentis teneri vassallos ad bellum ire si vocati sint à Domino, fallit enim hæc regula in casibus positis in præsenti: idemque
1 est in minoribus 14. annorum †, vel majoribus 70. annorum, vel infirmis aut vulneratis gravi infirmitate, aut vulnere, secundum text. *in. l. 3. titu. 19. part. 2.* quæ singularis est, nisi secundum text. ibi senes ii majores 70. annorum essent versati in bello, nam tunc ad consulendum tenerentur ire, ut ibi advertit glos. *Tan sabidores:* Excusantur etiam mulieres, cum à muneribus personalibus sint exemptæ, *ex l. qui originem. §. & corporalia. ff. de mun. & bon. & l. 2. ff. de regul. Jur.* notat gl. *Las mugeres, in d. l. 3. tit. 19. part. 2.* nisi secundum text. *ibi col. 2. ad fi.* defecissent viri ad propulsandam rebellionem in Regno à regnicolis aliquibus ortam, vel Rex iret ad Bellum, nam & tunc
2 mulieres † tenerentur ire, imo & tunc, ut optimè advertit ibi glos. *O de grandes rios.* etiam omnes in præsenti excusati tenebuntur ire, neque excusari poterunt, deberent tamen tunc expressé vocari, ut dixi *in l. 16. tit. 7. lib. 3.* suprà, nisi adesset periculum in mora, nam tunc etiam non vocati tenerentur ire & auxiliari, *ex dict. l. 3. tit. 19. part. 2.* Itidem clerici & religiosi † excusantur, *ex dict. l. 3.*
3 & ex dictis per Joan. de Lig. Mediol. *in Tract. de Bello. 6. particula, cap. 54. pag. 377. vol. 16 Tract. diversorum*, & circa hæc tetigit aliquid Didac. Per. *in l. 29. titu. 16. lib. 2. Ordin. col. 613. & in l. 21. tit. 4. lib. 4. Ordin. col. 1444. cum seqq.* ubi quærit num ii de quibus hic, qui excusantur ire ad Bellum, excusabuntur taliter, quòd neque substitutum mittere teneantur, neque bonis suis adjuvare Dominum
4 vel Regem †, & dicendum est affirmativè cum eo, quòd ita excusantur, ut neque substitutum mittere teneantur, & tenet expressius Avend. *cap. 14. prar. n. 12. lib. 2.* quod non est in vassallis infirmis, vel senibus, vel aliter legitimè occupatis, ii enim tenentur mittere substitutum †, ex text. in *l. 1.* istius nostri titi- 5
tuli, & tex. *in l. 8. infrà eod. tit.* & idem si sint vassalli, qui quidem non excusantur ire ad bellum ex text. nostro ibi, *O quando*, sed si vassalli non essent personæ hæ in lege nostra contentæ, tunc equidem adeò excusantur, ut neque substitutum mittere teneantur, neque equum vel arma habere adstringi possint, secundum Didac. Per. *dict. col. 1444.* imo neque ad collectam propter bellum impositam, nisi esset urgens necessitas, ut invasio populi, secundum Bellum, *in tract. de Bello. p. 7. tit. 2. per totum*, ubi sic concludit contra communem in casu in quo simpliciter esset immunitas concessa; in quo casu non censetur concessa propter guerram, prout communem testatur Jas. *in l. si ex toto. n. 7. & sequentib. de legat. 1.* communis tamen sequenda est, quam etiam latè examinans sequitur Aegit. Thomati. in Tract. *de collectis §. pauperes. nu. 34. fol. 151. 12. vol. Tract.* Sed in casu, in quo quis propter guerram & in casu guerræ privilegiaretur, tunc etiam à collectis censetur † privilegiatus, & in hoc casu non lo- 6
quitur dicta communis, & per consequens excusati per legem nostram bellum adire, neque ad collectas tenebuntur, nisi essent vassalli, ut probat lex nostra, vel nisi adesset urgens necessitas, ut repentina populi invasio, nam tunc & privilegiati tenerentur, ut sunt clerici, & similes, ita Bellinus, ut suprà, & diximus. *l. 11. n. 7. tit. 3. lib. 1. suprà.*

IN LEGEM OCTAVAM.

Vassalli Regis terram ab eo possidentes nullam non serviendi excusationem habent, nisi infirmitatis, senectutis, vel alterius justæ causa.

SUMMARIUM.

1 *De jure communi in vassalli electione erat ire ad bellum vel pecuniam solvere; secus ex lege nostra. & n. 2. tenebatur tamen officium adimplere. & in n. 3. quid ex jure nostro Regio.*
4 *Vassallus tenetur Bellum adire neque excusatur etiam ex vi privilegii à lege concessi.*
5 *Infirmi & senes excusantur. & n. 6. plura senectutis privilegia.*
7 *Vassallus incarceratus excusatur.*
8 *Impedimentum procuratum nihil prodest.*
9 *Feudatarius si factus sit Episcopus, excusatur bellum adire, serviet tamen per substitutum.*
10 *Vassallus potest per substitutum servire, si ita est consuetum.*

IBi, *Por sus Personas*, & sic non per substitutum regulariter, prout & *in l. 1. suprà isto tit.* dicitur, quod tamen de jure communi erat in feudis dubitabile, nam secundum jus commune † in vassalli electione erat personaliter

sonaliter servire, vel pecuniam solvere, ut notat Alvarot. post Antiquos, *in cap. 1. in fi. de pace jur. fir. & in c. Imperialem. §. firmiter. de prob. feu. alien.* & in Lombardia sicuti asserebat, Zephalus, *cons. 1. n. 69.* licet aliquando per
2 substitutum posset serviri, & aliquando † personaliter tenebatur servitium adimplere, ut tradit Capitius, *decis. Neapol. 10. col. 5. & decis. 32. col. 2.* refert Loazes, *in allegatio. de Mula. 1. dubitat. §. si forsan. pag. 171.* & sic Jacob. de Ardizo. in summa feudorum *cap. 96. in 1. par. tomo 10. tractatuum*, circa hæc distinctione utebatur, legibus tamen nostris attentis regula generalis constituitur, scilicet, quod vassallus habens terram à rege, vel alio
3 Domino, tenetur † illum personaliter sequi, nisi aliàs ex justa causa impeditus sit, ut ex text. nostro clarissimè probatur, & ex *dict. l. 1. supra isto tit. & lib.* & fallentias aliquas in nostra describemus lege.

¶ Ibi, *Ni de otra causa*, & sic neque ratione
4 privilegii à lege † concessi ne teneretur ad Bellum ire, prout ex *l. 7.* præcedente probatur clarissimè.

¶ Ibi, *Salvo si los dichos nuestros vassallos fueren enfermos, o viejos*, ut per totum † titulum.
5 *C. qui morbo se excusent. libr. 10. & eod. lib.* qui ætate vel profes. se excusant, & *l. 1. §. quod si morbo. C. de præpo. agen.* in rebus, ibi quòd si morbo vel ætatis senio capti, & impediti hujusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officii securam subire nequiverint, consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum chartularium ejusdem scrinii, cui præfectus est ipse, idoneum, & tam moribus optimis præditum, quàm scientiam, peritiamque rerum habentem, electione sua, suarumque periculo facultatum, præfatum munus eos implere præcipimus, & per alia jura allegata per Tiraq. *de primoge. in præfat. num. 214.* probat etiam text. *in l. 1. suprà isto tit. & in l. 1. in fin. titul. 1. suprà isto libr.* ubi describit ætatem & ibi diximus, & text. *in l. 3. titul. 19. par. 2.* secundum quam senex non liberabitur si consilio auxiliare potest, & infirmitatis nonaginta privilegia remissive retuli
l. 6. tit. 5. lib. 3. suprà. n. 11. & senectu-
6 tis plura † etiam refert Gometius, *in Reg. Can. de infir. resig. quæst. 7. pag. pen. in parvis*, ubi & senectutis incommoda refert, & Tiraq. *ubi suprà. n. 79.* cum sequentibus pluribus.

¶ Ibi, *O en otra maniera justamente occupados*, ut putà si vassallus hic est incarcera-
7 tus † excusatur enim tunc, quia in eo nullus dolus vel contumacia dari potest, eo quod à judice est impeditus, *argum. l. contumaciam. §. pœnam. ff. de re jud. & l. de unoquoque. §. sed & si per prætorum, in princ. ff. eod. tit.* faciunt tradita per Bart. *in l. 2. in fi. ff. de in jus vocand.* & per Laur. Sylv. *in dict. Tract. de feudi recog. q. 77. p. 1. tom. 10. tractatuum*, quod intelligo dum tamen carceratio, vel aliud quodlibet impedimentum non sit procuratum, nam si esset nihil prodesset †, ut diximus in *l. 14. tit. 3. lib. 4.* suprà, ulterius esset justa causa impedimenti, si cum esset comes feudatarius, vel aliter vassallus, factus esset Epis-
copus †, tunc enim per substitutum servire pos- 8
set; nam licet sit Episcopus factus non perdit Comitatum, & quia in bello personaliter servire non potest, per substitutum tunc deserviet, ut latè fundat Zephalus, *cons. 2.* per totum, item & per substitutum vassallus servire posset, si per consuetudinem, ut in Lombardia, esset introductum †, 9
ne personaliter teneretur ire, sed per substitutum, vel pecunias solvendo, secundum Zephalum *cons. 1. n. 67. cum duobus sequent.* Item & si quæ aliæ sunt causæ justæ impedimenti excusabunt, ut personaliter ire non teneatur vassallus, sed per substitutum.

Ibi, *Leyes destos Reynos*, ut *in l. 1. suprà isto tit. & lib. & l. 1. tit. 1. sup. isto lib.* & in aliis similibus.

IN LEGEM DECIMAM.

Primogeniti filii solidum Patris defuncti, & alia lege in nostra contenta habere debent, & in eis succedere.

SUMMARIUM.

1 *Primogenia quæ dicantur.*
2 *Dominus feudi admittendo ad fidelitatem secundo genitum non præjudicat primogenito.*
3 *Primogenitis vassalli mortui salarium & terra danda sunt.*
4 *Primogenitus si non est idoneus Principatui moderando, potest illi secundogenitum anteponere.*

IBi, *Sus hijos primogenitos*, qui ante alios fratres sunt numerandi, Primogenia † enim 1
appellamus jus illud præcipuum, quod primogenii filii antè cæteros fratres accipiunt, ut Tiraq. *de primogen. in Præf. n. 1.* ubi *n. 3. cum sequentib.* pluribus probat, in successionibus longè meliorem esse successionem primogenitorum, quam aliorum filiorum, & ibi id pluribus probat authoritatibus, quas longum esset referre, *& num. 45. cum sequentibus aliquibus* duas ad hoc rationes annectit, & sic secundum eundem Tiraq. ibidem 22. *quæst. num. 3.* Dominus feudi admittendo ad fidelitatem secundo genitum non præjudicat † primogenito, qui ex consuetu- 2
dine regni, succedit in feudo, ut inquit expresse voluisse Alberic. post Dyn. *in l. inter quos. §. alieno. ff. de dam. infect.* & sic meritò lex nostra inquit, primogenitis vassalli mortui danda esse salarium & terram à
Domino † habita, ut & est text. *in l. 1.* 3
& 2. C. de filiis officialium, qui in bello mor. libr. 12. & hanc legem menti tenendam inquit gloss. *Si no el fijo, col fi. versic. tene etiam menti. l. 2. tit. 15. par. 2.* ut inquit Didac. Perez, hic, sub. *l. 20. titul. 3. libr. 4. ordin. col. 409.*

¶ ibi, *Que fueren habiles para ello*, nam ut inquit Bald. *in Auth. hoc amplius col. 2. C. de fideicom.* primogenitus si non est idoneus Principatui moderando † potest pater 4
illi secundò genitum anteponere, refert

Tiraq. *ubi supra*, *quæst.* 21. *num.* 11. *& cum sequent.* alia in propositum prosequitur, & in *quæst.* 23. alia declarat similia, quæ nostræ legi adaptari possunt in iis verbis.

IN LEGEM DECIMAM OCTAVAM.

Militibus Comestibilia præstanda non sunt sine pretio, expensisque populorum non debent Capitanei & milites sustentari.

SUMMARIUM.

1 *Rustici sublevandi sunt prout possibile erit.*
2 *Milites non essent hospitandi in domo rustici nisi per diem & noctem.*
3 *Militare non est delictum, sed propter prædam militare peccatum est.*
4 *Concussionis genus est evitandum.*
5 *Animalia rusticorum capi possunt pro mittendo blado & pane & victualibus ad Bellum, & possunt compelli ea emere, num. 6. debet tamen eis pretium solvi. num. 7.*
8 *Annonæ præfecti possunt eligere viros idoneos, qui vadant ad emendum panem pro annona cum salario.*
9 *Asinus rustici capi potest pro justitia facienda.*

IBi, *Coman a costa de ninguno de nuestros pueblos*, nam ut inquit legislator in *l.* 1. *C. de Salga. hospit. non præst. lib.* 12. nè quis Comitum aut tribunorum aut præpositorum, aut militum nomine salgami culcitras, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus, sed nec volentibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferat, sed sint provinciales nostri ab hac præbitione securi: Comitibus, tribunis, vel certe præpositis militibusque gravi vexationi subjacentibus: probat etiam text. *in l. devotum. C. de metat.* & Epedimet. *libr.* 12. quod secundum Bart. *in l.* 2. *in fi. eod. titul. & lib.* 12. malè hodie servant milites, cum deberent rustici, qui in hoc sufferunt pondus diei & æstus, relevari
1 † prout possibile esset, ut inquit Ripa in *Tract. de peste, titul. de remed. præser. contra pestem. num.* 212. *cum sequentibus aliquibus*, ubi *num.* 214. cum Joan. de Platea, invehit contra quosdam magistros extraordinarios Ducatus Mediolani, qui convivantur splendidè expensis rusticorum, & singula milliaria singulis diebus conficiunt, ut ventrem impleant, & se omnino saginent, quæ omnia & nostris temporibus in hac nostra Hispania per milites & capitaneos ita commissa sunt, ut exemplari pœna opus esset, ut alii ab iis in posterum se abstinerent, sunt enim sublevandi, non verò opprimendi rustici præsertim tempore culturæ, neque esset permittendum quòd milites iter agentes hospitarentur in domo rustici nisi tantum per diem & noctem †, ut de jure est dispositum, *ex dict.*
2 *l. devotum. & ex l. unic. C. de Salga. hospi. non præs.* quas ad hoc allegat Ripa, *ubi supra, num.* 216. de quibus & per Aviles *in cap.* 8. *præt. in glos. Dineros*, & latissimè per Roland. Valle, *cons.* 66. *n.* 1. *cum sequentibus vol.* 1. ubi optima circa hæc adducit & singularia, & quomodo sit domus ad hoc dividenda, & qui excusentur ab hoc munere hospites recipiendi: Debent enim milites contenti esse stipendiis suis, & neminem concutere debent, ut eos admonuit sanctus Joannes Baptista, ut & habetur *in c. in singulis.* 86. *dist. & in cap. militare.* 23. *quæst.* 1. ubi dicitur quòd militare non est delictum, sed propter prædam militare peccatum est, † sicut 3
neque Remp. gerere criminosum est, sed ideo gerere Remp. ut divitias augeas, videtur esse damnabile, & per consequens milites & capitanei debent ab his abstinere, etiamsi spontè rustici aliquid sibi offerant, nam potius metu & concussione coacti videntur id facere: quod concussionis genus † est evitandum ex *cap. concus-* 4
sionis. 1. *quæst.* 1. *& l.* 1. *&* 2. *ff. de concussio.* Caiet. *in summa in verbo militum peccata*, aliter enim Avaritiæ genus exercetur, ex qua quidem Avaritia plura mala insurgunt, & præsertim militibus, ut inquit *l.* 2. *tit.* 26. *part.* 2. & ideò nimirum si capitanei & milites plura infortunia patiantur, neque victoriam reportent. Possunt tamen capi animalia rusticorum pro mittendo † blado, pane & victualibus ad bellum, 5
ex l. 2. *C. de Navicul. non excus. libr.* 10. quam ad hoc allegat Ripa *ubi supra, n.* 121. & Menoch. *de Arbitrar. lib.* 1. *quæst.* 48. *n.* 9. ubi ad Decuriones civitatis id ampliat, ut possint pro hoc dicta animalia capere. Imo & inquit ibidem Ripa, *num.* 122. quòd si subditi non habent animalia possunt cogi † ea emere, & Reip. 6
commodare, debet tamen pretium † eis solvi, 7
ut tenet Jas. *in l. Barbarius, num.* 36. *ff. de offi. præs.* & Menoch. *ubi supra. num.* 10. & sicut cum sterilitas adest, possunt præfecti annonæ eligere unum vel plures discretos viros, qui pro comparando tritico & frumento se conferant in aliquas partes & provincias & eis sine jussu Principis salarium † constituere *ex l.* 1. *C. de frumen.* Alexand. *lib.* 11. notat Ripa, *ubi supra* 8
num. 186. aliter enim secundum eum ibi Decuriones salarium constituere non possunt de publica pecunia, *ex l.* 1. *C. de præben. sala.* & diximus alibi: sic & inquit Ripa, *ubi supra, num.* 214. pro justitia facienda † de aliquo delin- 9
quente potest capi asinus, Rustici, debet tamen tunc, secundum eum *ibi n.* 126. *cum sequentib.* solvi rustico huic congruum salarium, quia dici solet à rusticis, quòd dicti boves vel animalia de cætero non arabunt, vel si arabunt terra arata non germinabit fructum, quæ licet species superstitionis sit, tamen salarium est omnino solvendum, eo quod quamvis pro causa publica bona alicujus possint capi debet adhiberi bonum cambium, ut alibi diximus late.

IN

IN LEGEM VIGESIMAM.

Pars Regibus applicanda ex rebus in bello captis a lege nostra designatur.

SUMMARIUM.

1 *Castra & oppida in bello capta Regis sunt, & n.* 2. *prosequitur.*
3 *Quintum bonorum in bello captorum in recognitionem supremi Dominii Regi pertinet.*

IBi, *De los quintos.* ut *ex l.* 5. *&* 7. *tit.* 26. *p.* 2. deductum est & dispositum, idque per *d. l.* 5. limitatum est circa bona mobilia & semoventia, nam circa immobilia ut sunt, castra, villæ & oppida, hæc omnia ipsius Re-
1 gis † sunt, ut per eam asserit Avend. *c.* 4. *præ. n.* 2. *& n.* 4. *vers. item acquisita. l.* 1. & glos. Las villas, *in d. l.* 5. alia jura ad hoc allegat, & *ex l.* 6. *eod. tit.* 26. *p.* 2. circa hæc & alia constitutum differentia, scilicet quod si Rex in ipsomet Bello fuit præsens, tunc quintum deducitur antequam aliquid expendatur de rebus captis pro sepeliendis defunctis in bello illo, vel in publica subhastatione afferantur, sed si rex non est præsens, tunc antè hæc funeralia deducuntur, quam quintum deducatur Regi: in rebus autem soli & immobilibus hæc itidem non procedunt, secundum *dict. l.* 6. *in fine.* In casu tamen in quo
2 bellum fiat sumptu Regis, medietas captorum † Regi pertinet, secundum text. *in d. l.* 5. *col. fin.* & rationes quare quintum datur Regibus assignat text. *in l.* 4. *tit.* 26. *part.* 2. quæ in lege nostra ingeritur & describitur: secundum quam *l.* 4. & nostram, quintum hoc alii quam Regi
3 competere non potest, cum in recognitionem † supremi dominii ex dictis legibus concedatur, & hæc Rex ipse à se separare & abdicare non potest, ut diximus *in l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 4. *supra*, nisi ad tempus ut probat *dict. l.* 4. *versic. Mas queriendo.* in lege nostra inserta: de quibus & tractavit Pet. Bellinus, *in dict. tract. de re milit. parte* 2. *cap.* 12. *&* 18. ubi *& in* 6. *part. cap.* 1. tract. an inter milites possit fieri pactum & conventio de dividendis prædiis.

¶ Ibi, *En perjuizio de nuestra Real preminencia*, hæc enim inpræscriptibilia sunt, ut diximus *in dict. l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 4. *supra.*

IN LEGEM VIGESIMAM SECUNDAM.

Domini vassallis suis injuriam aut injustitiam non faciant.

SUMMARIUMM.

1 *Dominus male tractans vassallos potest eis privari, neque debet eos tradere inimico, etiamsi mille delicta fecissent. num.* 2.

IBi, *Y no les hagan fuercas ni injurias*, Dominus nim male tractans vassallos † privari 1
potest eorum vassallagio, debet namque potius repellere injuriam vassallo, quam inferre, ut per And. *in cap.* 1. *quib. mo. feu. amit.* tenetur enim Dominus vassallos adjuvare, ut *in cap.* 1. *de For. fid. alleg.* Alex. *cons.* 15. *col.* 3. *versic. sed Dominus vol.* 5. neque debet tradere eos inimico, etiamsi mille fecissent delicta †, secundum Bal. 2
c. 1. *§. conventionales. in principio de pace jur. fir.* & Afflict. *in const. Sicil. lib.* 3. *Rubrica* 29. *§.* 1. *num.* 2. *&* 3. & contra tales Dominos remissive retuli *in l.* 8. *n.* 8. *tit.* 15. *lib.* 4. *suprà, & infrà isto lib.* 6. *in tit. De las imposiciones.*

IN LEGEM VIGESIMAM QUINTAM.

Alarde, *& sic demonstrationem armorum & equorum commodatorum facientes puniuntur, ut hic.*

SUMMARIUM.

1 *Vassallus* alarde *faciens cum bestiis & Armis alienis falsum committit.*

IBi, *con armas, y bestias prestadas*, In quo sicut & in aliis multis similibus vassallus hæc fa- 1
ciens † falsum committit, quod quidem est mutatio veritatis, ut *l.* 1. *ff. ad l. Corn. de falsis.* & in hoc quilibet de populo accusare potest, *ex l.* 5. *tit.* 7. *part.* 7. & tradit Didac. Per hic sub *l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 4. *ordinam. col.* 1402. *cum sequentibus.* ubi alia congeret per ipsum videnda, & sic titulus iste satis remanet declaratus.